

Handelyngen des particularen synodi van Noort-hollandt, gehouden binnen Amsterdam den 12^{en} Junij anno 1607.

Propositie. — Naedat de uytgesonden broederen der classen van Noort-hollandt in vollen getale vergadert waren, heeft D. PETRUS PLANCIUS, het gebedt by hem gedaen synde, dese vergaderinge met een vermaninge, die hy heeft gedaen over de woorden Pauli Acto. 20 vers 28, 29, 30 ¹⁾, aengevangen ende deselve vermaninge besloten met een gebedt, dienstich tot de verkiesinge des praesidis, assessoris ende scribae.

Persoonen der vergaderinge. — Die credentien der voornoemde broederen gelesen synde, is bevonden, dat dese navolgende persoonen tot dese vergaderinge behooren.

Uyt de classe van Amsterdam :

D. PETRUS PLANCIUS,	} dienaren Jesu Christi tot	{ Amsterdam.
D. PETRUS HARRITIUS,		
PHILIPS CORNELISZEN,	} ouderlyngen tot	{ Amsterdam.
PIETER CLAESZEN,		

Van Hoorn :

D. JOHANNES ROGGIUS,	} predicanten tot	{ Hoorn.
D. JOHANNES ADRIANI,		
JAN PIETER ROOCKERTS,	} ouderlyngen tot	{ Hoorn.
CLAES JANSZEN,		

Van Enckhuysen :

D. RENGERT LAUREYNSZEN,	} predicanten tot	{ Grootebrouck.
D. FREDERICUS BROUCKERUS,		
JACOB DIRRICKSZEN BRAUWER,	} ouderlyngen tot	{ Enckhuysen
PIETER FEMSEN ²⁾ ,		

Van Edam :

SAMUEL BARTHOLDI,	} predicanten tot	{ Monickendam.
EWOUT WILLEMSZEN,		
JACOB ARENSZEN BRASKER,	} ouderlyngen tot	{ Edam.
ABRAHAM GERRITSZEN,		

Van Almar :

CORNELIUS HILLENUS,	} predicanten tot	{ Almar.
HERBERTUS ³⁾ HENRICI,		
JAN JANSZEN RHYP,	} ouderlyngen tot	{ Almar.
WILLEM FREDRICKSZEN.		

¹⁾ »30" D heeft »31". ²⁾ »Femsen" C en D hebben »Femmesz" ³⁾ »Herbertus" C heeft »Harpertus."

Van Harlem:

ADRIANUS JACOBI,	}	predicanten tot	{	Harlem.
HENRICUS GEISTERANUS,				Assendelft.
WILLEM MONIX ¹⁾ ,	}	ouderlyngen tot	{	Harlem.
JAN GERBRANTSZEN,				Castricum.

De heeren commissarii. — Syn oock uyt den name der E.E. heeren Staten met gewoonlycke credentie ende last verschenen de eerentfeste, wyse, hoochgeleerde heeren Mr. ROMBOUT HOGERBEETS ende Mr. NICOLAUS CROMHOUT, raden ordinaris in den Hoogen ende Provincialen Rade in Hollandt respective, om in de vergaderinge te verschynen ende goet regart te nemen, dat in deselve noch eenige politycke noch eenige kerckelycke saecken, die den gemeenen staet der kercken int gemeyn aengaen, noch oock eenige andere dan die te voren, in de particuliere kercken gehandelt synde, aldaer niet hebben connen beslecht worden, ende eyndelyck daeruyt eenige onruste, schueringe ofte oneenicheyt soude mogen rysen, en souden verhandelt werden.

Gedeputeerde uyt andere synoden. — Syn mede der E. vergaderinge deses synodi met behoorycke credentie bygecomen de E. GERARDUS LIVIUS, bediender des goddelycken woorts tot Nieuwegeen, uyt den name des synodi van Gelderlandt; insgelycks de E. broeders D. JOHANNES BECIUS, dienaer Jesu Christi tot Dordrecht, ende D. NATHANAEL MARLANDUS, dienaer Jesu Christi tot Schiedam, om volgende de aengenomen ende tot noch toe onderhoudene gewoonte dese vergaderinge by te blyven ende deselve met haren goeden raet ende advysen bedienstich te wesen.

Verkiezinge praesidis, assessoris ende scribae Na desen, de kennisse der persoonen, die tot dese vergaderinge behooren, genomen synde, syn uyt deselve by gemeener stemmen in orden vercoren: eerst tot eenen praesidem D. PETRUS PLANCIUS, dienaer Jesu Christi tot Amsterdam, daeraen tot eenen assessorem D. JOHANNES ROGGIUS, bediender der h. evangelii tot Hoorn, ende eyndelyck tot eenen scribam CORNELIUS HILLENUS, dienaer Jesu Christi tot Alcmar.

1.

Tyt der vergaderinge. — Nadat de credentien der verschenen broederen voor goet syn aengenomen geworden, is van wegen de uren der vergaderinge int byeencomen ende scheidende voor goet ingesien, dat men des

1) »Monix" D heeft »Municks."

voormiddachs van acht uren tot den elven ende des namiddachs van den tween tot den vyff uren sal vergaderen ende sal tot neerstige onderhou-
dinge derselver de te laet comende drie stuyvers ende de wechblyvende
uyt elcke vergaderinge eenen halven gulden tot behoef der armen ver-
bueren.

2.

WALLESH *rapport van wegen de synodus in Groningen.* — Heeft D. JOHANNES WALLESIUS, nadat hem op syn versoek was toegelaten nu met den eersten om tot grooter costen niet lange opgehouden te worden van wegen het particuliere synodus van Groeningen rapport te doen, der E. vergaderinge uyt derselver name aengedient, dat sy, tot de onderhou-
dinge der goeder correspondentie met dancksegginge over deselve gantsch genegen synde, in den eersten versochten, dat haer de generalia uyt den acten onses synodi alle jare mochte toegesonden worden, gelyck sy mede beloefden tselve aen haer zyde jaerlicks te onderhouden, ende daer-
aen te kennen gaven: eerst int gemeyn van wegen de nationale synode, dat sy geensins conden toestemmen off goetvinden, dat de Catechismus ende Nederlantsche Belydenisse des geloofs souden oversien ende verandert worden, aengesien dat sy haer int aennemen tot den dienst met eede tot het onderhouden derselver hadden verbonden, ende ten aensien der oversettinge des bybels, dat sy haer wel hielden aen de Saxische, doch niettemin seer wenschten, dat een goede nieuwe oversettinge gevoordert ende vercregen werde, waertoe sy den broederen, die tot hetselve werck gebruyckt wierden, des Heeren segen toewenschten ende met eenen hare droefheyte ende groot misnoegen over het boecksken, twelck onder den tytel eens Wechbereyders der oversettinge des bybels was uytgegeven, niet sonder redenen betuychden, aengemerckt bevonden wort, niet alleen dat hetselve in der Duytscher spraecke beschreven ende gedrukt is geworden, maer oock in sich begrypt gelyck eenige beschuldigingen over de kercken alsoo oock saecken, die de gemeene man tot harer ontstichtinge niet en verstaet, ende die in de christenheyte niet en behooren gehandelt te worden; ten anderen int besonder, dat sy de vergaderynge voor de goede hulpe, tot noch toe aen haer int voorderen van den welstandt harer kercken bewesen, zeer bedanckten, verhopende dat sy door sulcx niet licht oorsaecke hebben souden wederom de hulpe deser synoden te versoeken, ende alsoo tegenwoordelyck uyt haren name niemant en was verschenen, dat sulcx geschiede niet uyt meyninge der onderlatinge der correspondentie, maer van wegen dat hare gecommiteerde JOANNES ACRONIUS, predicant tot Groeningen, ende JOHANNES NICASIUS, predicant tot Middelstum, tot de vergaderinge der voorbereydinge des nationalen synodi in 's Gravenhage waren beschreven geweest, dien sy in last ge-

geven hadden, als bleek by de credentie, die in dese vergaderinge tot openinge dier saecke gelesen wiert, in desen synodo te verschynen, soo sy door de praeparatore vergaderynge in den Hage niet verhindert en wierden, in welken gevalle sy versochten voor verontschuldicht gehouden te worden, latende meteenen den broederen aendienen, dat sy hare gecommiteerde op den Suythollantschen synodum soudent uytseynden.

De synodus, op alles lettende, heeft D. JOHANNEM WALLESIUM over het neerstich uytvoeren syner cõmissie bedanckt ende goetgevonden, dat den synodo van Groeningen de generale acten volgende voorgaende besluyt deses synodi ende derselver versoeck sullen toegesonden worden.

3.

Oordeel eeniger anderer synoden over de oversettinge des bybels PISCATORIS. — In de saecke der oversettinge des bybels alsoo verstaen wiert, dat wel de ¹⁾ Geldrische synodus de oversettinge D. PISCATORIS, die door D. WILHELMUM BAUDARTIUM in Nederduytsch gestelt soude werden, voor goet was ingesien, doch dat de Suythollantsche synodus, deselve ongeraden achtende, D. BAUDARTIUM tot nalatinge vermaent hadde ende D. BAUDARTIUS sulcx hadde aengenomen, by sooverre de synodus Gelriae daer toe gebracht conde werden, dat die hem van sulcken last ontslaen wilde, is de naerder verhandelynge der oversettinge gelijk mede des Wechbereyders, te voren gedacht, uytgesteld, totdat de E. vergaderinge D. WERNERUM HELMICHIIUM behoort sal hebben.

4.

Van SAMUELE BUSSUERIO. — Is by den broederen, die tot de saecke SAMUELIS BUSSEURII bestemt waren, ingebracht, dat sy na synen persoon genoeg vernomen hebbende bevonden hadden, dat hem voor desen geensins eenige hope tot den kerkendienst conde gegeven worden, ende aengaende de schooldiensten, dat wel een ygelyck, die de gelegentheytt hadde, hem int besonder uyt eygener naem mocht recommanderen maer niet uyt den name des synodi, achtende geraden te syn, dat van sulcx in den aenstaenden synodo na rapport soude geoordeelt worden, daerbenevens aenmerckende den grooten noot, daerin hy was, dewelcke niet en behoorde gantsch verlaten te worden, dat sy voor goet ingesien hadden, dat hem by de classen onses synodi eenige hulpe bewesen mochte werden, gelyck sy tot dien eynde aen de classen onses synodi sulcx versocht hadden.

De synodus, het rapport der broederen aenmerckende ende daerby tegenwoordelyck verstaende, dat SAMUEL voornoemt binnen Amsterdam tot den dienst der Latynscher schole by provisie is aengenomen, laet de

1) »de" D heeft »bij de".

saecke syner recommandatie daerby berusten, alleen goetvindende, dat de resolutie der gecommiteerder broederen, over syn hulpe genomen ten aensien niet alleen van hem maer insonderheyt syner huysvrouwe ende kinderen, tot wechneminghe van veerder opspraeeke sal achtervolcht worden. Ende alsoo eenige classen haer hierin hebben gequeten, is voor goet ingesien, dat de classen van Hoorn, Enckhuysen ende Harlem mede hare goetwillicheyt hiertoe bewijsen sullen, twelek sij oock na resolutie des synodi hebben aengenomen ¹⁾).

5.

Swaricheyt tot Obdam ende Hensbrouck. — Is gelesen een missive van den E.E. heere J. VAN DUVENVOORDE, heere van Obdam ende Hensbrouck, by dewelcke syne E. verclaerde, dat geen cleyne swaricheyt, spruytende na syn oordeel uyt cleyne beginselen, in syne heerlyckheden tusschen MARTINUM JOHANNIS, predicant dier plaetse, ende eenige lidtmaten was ontstaen ende als door handelynge des classis van Hoorn. oock van syne E. daertoe versocht synde, deselve tot versoeninge was gebracht, mits dat MARTINUS JOHANNIS te Mey daeraen ende nu lestleden soude vertrecken, ten ware deselve plaetsen van nieuw hem tot haren predicant beriepen, in welcken gevalle hy soude mogen blyven, ende indien hy voor die tyt geen beroepinghe en vercrege, dat de classis, hy het predicken aldaer nalatende, den dienst soude betreden tot voordeel MARTINI, die het onderhout voor een half jaer tot Allerheyiligen soude ontfangen, midlertijt in de plaetsen dier dienaren predickende, die den dienst tot Hensbrouck ende Opdam souden waarnemen; dat daeraen verscheyden persoonen soo van de magistraten als van de lidtmaten dier plaetsen om den predicant te behouden aen syne E. versoeck gedaen hadden; dat darom syne E. hadde geoordeelt, dat deselve predicant aldaer soude blyven, temeer dewyle noch syne E. noch de magistraet in syn vertreck niet hadden geconsenteert; ende eyndelyck in deselve versochte, dewyle de gemeynthe daertegen moyte maeckte, dat de synodus, acht nemende op syn autoriteyt ende dat geen predicant sonder consent des magistraets en mach verlaten worden, door hare autoriteyt wilde bevoorderen, dat de voornoemde predicant aldaer soude mogen gelaten worden.

Ten selven eynde is mede gelesen een seecker requeste des predicants voornoemt, dewelcke, na verhael derselver saecke, aen de E. vergaderinge tegen de gemeynthe, die syner begeerde ontslagen te syn, hulpe versocht ende meteenen vraechde, off hy, tegen het besluyt des classis op het bevel van den E. heere van Obdam na Mey in synen dienst continuerende,

---

¹⁾ »aengenomen" C heeft »aengenomen haeren classes aen te dienen".

te meer dat hem by de kercke, die hierin de resolutie des classis niet naquam, goede attestatie geweygert wiert, misdaen hadde.

Syn oock gehoort die van de kercke tot Hensbrouck ende Opdam, dewelcke verclaerden, alsoo MARTINUS JOHANNIS het beslyt des classis, nadat hy hem 4 dagen te voren beraden hadde, oock met voorgaende communicatie van den E. heere van Obdam, in alles aengenomen hebbende, nochtans eyndelyck tegent beslyt des classis op het bevel des E. heeren in den dienst was gebleven, dat sy versochten, dat het beslyt des classis, in dier saecke genomen, achtervolcht ende sy van denselven predicant mochten ontslagen werden.

Dese handelyngen ende woorden, int lange aengehoort ende oock uyt het rapport des classis van Hoorn de gantsche gelegentheynt der saecke wel verstaende ende daerby vernomen synde, dat tot stichtinge ende behoudinge der kercke de predicant in die gemeynthe, dewelcke denselven niet en begeeren te hooren, gelyck sy van Mey aff, dewyle hy noch resolutie des classis noch syn belofte was naegecomen, hem te hooren hadden nagelaten, niet en can gecontinueert noch gelaten werden, heeft de sijnodus na neerstige overlegginge besloten, dat MARTINUS JOHANNIS, van den dienst tot Hensbrouck ende Opdam ophoudende, een ander beroepinge, daer sy hem mach aengebracht worden, aennemene ende vandaer volgende de resolutie des classis van Hoorn op dese conditien vertrecken sal: ten 1^{en}, dat hem syn onderhout een halff jaer, dat is tot Allerheyligen, oock voor dien tyt beroepinge crygende, sal volgen; ten 2^{en}, dat hy midlertyt in de gemeynthen dier predicanten sal predicken, die in syn plaetse tot Hensbrouck ende Opdam predicken sullen; ende eyndelyck, dat hem by der gemeynthe voornoemt een wettelycke attestatie gegeven sal werden. Ende opdat over deselve geen nieuwe swaricheyt soude ontstaen, heeft de E. vergaderinge voor goet off raetsaem gesien ende besloten, dat de partien eerst sich met den anderen over het verschil, twelek na Mey is voorgevallen, voor den synodo sullen versoenen om alsoo meteenen oock de eerste versoeninge, die by de classe gemaect was, te bevestigen ende dat daeraen de gecommiteerde des classis van Hoorn ende de ouderlyngen der gemeynthe van Hensbrouck ende Opdam een formulier van attestatie sullen ontwerpen om by den synodo daeraen gesien ende goetgekent te worden. Dit alles voldae, de versoeninge geschiet ende de attestatie gelesen ende voor suiijver aengenomen synde, is de resolutie des synodi den partien, die oock int besonder aengesproocken ende vermaent wierden, tot haren genoegen bekent gemaect ende sal de attestatie voornoemt den MARTINO JOHANNIS van den classe van Hoorn, oock de hare daerbij voegende, ter noodichster gelegentheynt behandicht worden. Ende opdat den E. heere van Opdam ende Hensbroeck, die te voren in hetgene by de classe tot stichtinge der

kercken soude gehandelt worden, was tevreden geweest, als uyt de missive, aen den classen gesonden, bekent wiert, goede onderrechtinge ende genoeghen over dese handelynge soude gedaen werden, is besloten, dat de deputati deses synodi met syne E. tot dien eynde sullen spreekken ende handelen, gelyck mede de E. heeren raetsheeren beloeft ende op haer genomen hebben benevens denselven broederen haer beste te doen ende hetselve te helpen bevoorderen.

Ende als MARTINUS JOHANNIS daeraen aen de E. vergaderinge liet versoeken, dat hem van wegen deselve eenen brieff tot verclaringe deser gantscher handelynge aen den E. heere van Obdam mochte medegegeven worden, aengesien hy van voornemen was tot syne E. te reysen ende van syne E. syn afscheyt te nemen, heeft de E. vergaderinge voor geraden gehouden ende besloten, dat MARTINUS voor desen soodanige reyse nalate ende dat dese handelynge na de voorgenomen resolutie door den genoemden persoonen sal geopenbaert ende verclaert worden. Doch alsoo hy voor het aenseggen deser resolutie was vertrocken, heeft hem de synodus deselve niet connen aenseggen.

6.

De saecken van Brouck syn in eenen goeden staet. — PETRI AEMILII *schrift en sal niet gedrukt worden* ¹⁾. — Is van wegen de saecke van Brouck in Waterlandt by de classe van Edam verclaert, dat deselve, de partien na wechneminge der swaricheden haer tevreden houdende, tegenwoordelyck in eenen redelycken goeden stant bestaet.

Ende alsoo noch eenige saecken, soo ten aensien der reparatie van het huys, daer PETRUS AEMILII in woont, den classi van Edam, als van wegen het schrift AEMILII over het 17^e cap. Apocalypseos den deputatis onses synodi, volgende den 17^{en} artic. des voorleden synodi waren in last gegeven, hebben de broederen des classis van Edam ingebracht, dat sy corts na het houden des voorgaenden synodi over hetselve hadden geresolveert ende den kerckmeesteren laten aenseggen, dat haer, soo sy in de midelen tot het repareren des huys te cort quamen, van den classe voor den E.E. Gecommitteerden Raden van Westvrieslandt ende tNoorderquartier hulpe gedaen soude werden, maer alsoo de kerckmeesteren sulcx daeraen noyt hadden versocht, dat haer daerom geen oorsaecke en was gegeven geweest om yet vcerders daerin te handelen. Ende van wegen het schrift verclaren de deputati, dewyle PETRUS AEMILII niet lange na het houden des synodi hetselve van haer om yet daerin te corrigeren hadde gehaelt ende nu onlancks eerst wederom behandicht, dat sy hetselve om de cortheyt des tyts niet geheel, maer alleen uyt hetselve eenige

¹⁾ »Petri — worden” ontbr. in C en D.

predicatieën hadden connen doorlesen, uyt hetwelcke sy nochtans te kennen gaven genoegsaem geoordeelt te connen werden, gelyck sy oock oordeelden, dat het geen werck was, twelck in dese scherpsinnige ende curiose tyden onder het oordeel des synodi soude dienen int licht gegeven te worden.

De synodus, op die rapporten lettende, heeft na voorgenomen resolutie PETRUM AEMILII tot het onderhouden der vrede ende daerin te volherden vermaent ende ten aensien syns schrifts aengeseyt, dat sy wel syne neersticheyt pryst, die hy int stellen desselfs heeft gedaen, doch dat hy het-selve door den druck niet en sal uytgeven, maer alleen tot syn ende der syner gebruyck int schrift sal behouden.

Ende als PETRUS AEMILIUS na het verstaen dier resolutie vraechde, off hem dit als eenen raet wiert aengeseyt, soodat hy noch op andere tyden de vryheyt soude mogen hebben het-selve te laten drucken, is hem geantwoort, dat het hem in vryheyt niet en wort gelaten, maer dat de broederen vastelyck resolveren, dat hyt by hem sal behouden ende niet laten drucken.

7.

Predicanten, die van onsuiverheyt der leere gesuspecteert worden. — Op de vrage, off een predicant, die van onsuiverheyt in de leere gesuspecteert wort, niet en sal gehouden syn, van de classe gevraecht synde, hem te verclaren, welke volgende het besluyt, in den 15^{en} artyc. des voorgehouden synodi begrepen, tot de classen was gerefereert ende in dese E. vergaderynghe antwoorde most ingebracht worden, antwoorden de classen, dat soodanich dienaer in aller discretie ende goeder voorsichticheyt sal ondervraecht ende hy gehouden syn in aller oprechticheyt te antwoorden ende hem te verclaren.

8.

Manniere der verkiesinge des kerckenraets binnen Hoorn can niet veranderen. — Alsoo den deputatis in den laetsten synodo in last was gegeven om tot Hooren benevens de classe van Hoorn te aerbeyden, dat de verkiesinge der ouderlyngen ende diaconen, die van de tyden WIGGERI aff tot noch toe by de geheele gemeynthe, elck inbrengende ende nominerende, dien hy wilt, wort gedaen, voortaan in conformite der kerckenordininge ende tgebruyck der anderen kercken soude mogen geschieden, hebben deselve ingebracht, hoewel sy tot die veranderinge seer neerstelyck geaerbeyt ende aengehouden hadden, dat syt nochtans daertoe geensins hadden connen brengen, ja oock in de handelynghe wel bemerkten, dat sulcx aldaer, dewyle de gemeynthe by die wyse van verkiesinge gantschelyck wilde blyven, die sy tot noch toe onderhouden hadde, sonder

merckelycke schade der kerecke niet soude connen vercregen worden. De E. synodus, dit verstaende, oordeelt dat men het veerder aenhouden voor desen sal laten berusten, aengemerckt het houden des nationalen synodi, daerin order gestelt sal worden, nu acnstaet ende de broeders van Hoorn goede hope geven, dat het te met door eenige goede gelegentheyten van selfs wel ten besten sal comen. Worden darom meteenen de broeders van Hoorn vermaent soodanige gelegentheyten midlertyt wel waer te nemen ende tot voorderynge der conformiteyt wel te gebruycken.

9.

D. WERNERI HELMICHII *redenen van de oversettinge des bybels.* — Is verschenen D. WERNERUS HELMICHUS, kerekendienaer alhier tot Amsterdam om uyt speciale redenen, hem bewegende, dese synodale vergaderinge te vertoonen seecker stuk des Nederlantschen bybels, by D. ARNOLDUM CORNELII zaliger ende hem (als tot de oversettinge desselven by de synoden offte kercken deser Vereenichder Landen bestemt ende gelastet synde) ten naesten by volmaeckt, om oock meteenen sommige punten, de saecke van de voorsz. oversettinge betreffende, aen te dienen, daertoe door merckelycke oorsaeken verweckt synde ende sonderlynge door seecker boecksken, voorleden jaer in Gelderlandt uytgegeven, geintituleert Wechbereyder op de verbeteringe van den Nederlantschen bybel ende medebrengeende, dat de verbeteringe des Nederlantschen bybels, by den authuer als door oordeel ende bestemminge des Gelderschen synodi gedaen, corts aen den dach gegeven sal worden, daerinne tot taxatie van de kercken van Hollandt, die dese saecke der oversettinge uyt name ende met uytdruckelycke bewilliging van alle andere provincien tot noch toe by de handt gehadt ende besocht hebben ende van de persoonen, tot het voorseyde werck by alle kercken bestemt ende geordineert, in Hollandt residerende, openbaerlyck by alle collegien van magistraten hooch ende leech het geheele landt door verhaell gedaen wort, dat nu noch geen grooten yver tot de voorseyde verbeteringe des bybels gebruyckt wort, met andere diergelycke impertinente ende den authuer geensins voegende redenen meer, als: van lancksame voortruypinge ende geen proefken gesien te syn ende dergelycke, verclarende daerby, dat hy om goede insichten, tot stelligheyt ¹⁾ ende ruste der kercken dienende, nagelaten hadde opt voorseyde boecksken een tegenbericht tot verdedinge van de voorseyde kercken ende persoonen aen de voorseyde collegien van de magistraten deser landen te stellen, maer de saecke aen desen tegenwoordigen synodum, die se neffens den Suyt-Hollantschen eygentlyck aengyneck, int geheel hadde laten blyven, aenwysende, hoe indiscretelyck tegen de billyckheyt ende

¹⁾ »stelligheyt' C heeft »stelligheyt' D »stilleheit.'''

alle respect van de gemeene kercken Gods sulcks by den authuer gedaen was tegen die kercken, die, als andere ¹⁾ kercken stil saten, van anno 86 aff doorgaens jaerlicx met sonderlyngen ²⁾ yver ende vlyticheyt het voorseyde stuck van oversettinge met grooter moyten belooopen, besocht ende met behoorlycke advertissement ende openinge, aen alle andere kercken gedaen, beyde met beraetslaginge ende met algemeyn ende willich consent derselven tot op desen huydigen dach voortgedreven hadden, sonder dat de lancksame voortganck derselver saecke niet aen gebreck des yvers, maer aen andere oorsaecken tot haer ende aller vromer leetwesen was gelegen geweest. Wyders verclarende, dat hy ditselve als voorstellender wyse aendiende, opdat daerop by desen synodo tot behoorlycke voordering van de saecke der oversettinge ende oock mede tot voorstant van de eere der Hollantscher kercken ende tot ontlastinge van den persoon D. ARNOLDI zaliger ende den synen beraetslaecht ende wat dienstich soude syn, geresolveert soude werden, waertoe hy oock de E. vergaderinge dese vier navolgende pointen met breeder verclaringen ende bewysingen heeft voorgedragen :

Eerst is by hem sommierlyck verhaelt de geheele historie van de saecke der voorseyder oversettinge van a^o. 71 aff tot desen dach toe ende met hoe menichvuldige ende ernstige beraetslagingen soo in alle synoden generael als daerna in alle jaerlicksche Hollantsche synoden, met vlytiger disputatien, overwegingen ende beproevingen van verscheyden manieren van oversettingen, selfs oock met kennisse ende eyndelyck met resolutie der E. Mogenden heeren Staten Generael daerover was gehandelt geworden, synde eerst anno 81 vier voornaemste kercken deser Nederlanden tot dit werck geordineert om elck een stuck voor te nemen; daerna het getal van drie personen uyt die voornaemste provincien deser landen by den E. Mogenden heeren Staten daertoe gestelt, om elck int besonder de geheele bybel voor te nemen ende daerna te samen haer werck byeen te brengen; daerna den bybel TREMELLIJ voor te nemen ende over te setten; maer dat men eyndelyck na alle disputen ende ondersoekingen gevallen ende gebleven was op desen voet, dat men namelyck aen geene oversettinge alleen hem soude binden, maer onsen Nederlantschen text uyt den Hebreeschen ende Griekschen corrigeren ende daerover TREMELLIUM ende van andere de beste consuleren soude ende dat een persoon alleen off twee, hierover aerbeydende, haer werck telcker reyse dien gedeputeerden der anderer provincien overgeven souden, die by deselve daertoe gestelt souden werden, om hetselve terstont met hare andere goqualificeerde ende ervarene medebroeders haers synodi te oversien ende daeraen alle hare aenmerckingen den voorseyden per-

¹⁾ »andere” D heeft »alle andere.” ²⁾ »met sonderlyngen” C heeft »niet sonder.”

soon off persoonen wederom toe te senden om uyt hetselve het eerste werck te verbeteren, aengemerckt by alle kercken is verstaen geweest, dat dit niet yemants werck int particulier en is, maer een gemeen werck der kercken wesen soude; welcken voet by den Ed. Mog. heeren Staten Generael opt aendienē der gedeputeerder van Suythollandt toegestemt ende voor goet is aengenomen geworden op den 31^{en} Julij anno 93, welcken voet, de copie aen allen provincien uytgesonden synde, by allen met blytschap is toegestaen ende syn oock datelyck by allen eenige tot de voorsz. revisie gedeputeert geworden uytgenomen die van Gelderland, Overysseel ende Utrecht, dewelcke te samen voor dien tyt van competenten getale van predicanten onvoorsien waren ende andere particuliere oorsaecken hadden, dewelcke haer derhalven tot hetgene gedragen hebben, tweck by de andere daertoe bestemde persoonen soude gedaen werden. Op welcken voet gevolcht is de bestemminge eerst van de E. heere van St. ALDEGONDE ende daerna D. ARNOLDUS CORNELII ende D. WERNERUS HELMICHUS doort goetvinden van alle provincien ende dat op seeckere ordre, dacover geraemt. Verclaerde cyndelyck dit te dienen tot dese twee eynden: 1 om aen te wysen den voet van oversettinge, die na velejarige disputen eendrachtelyck soo by alle kercken int gemeyn met uytshlytinge van andere middelen goetgevonden ende by de Ed. Mog. heeren Staten Generael geapprobeert, bevesticht, als voorts by deselve kercken int werck gebracht ende gevolcht is. Darom dat oock die oude disputen niet wederom op de bane gebracht, noch de voorseyde voet by eenigen synodo particulier door hare particuliere resolutie behoort te bujten gegaen te worden, gelyck oock niet geacht wort, dat de Geldrische synodus van soodaniger meyninge syn soude ende dat veel min door het geduerich aenhouden ende dryven van een persoon particulier tegen de expresse verclaringe, hem in den Hollantschen synodo tweemaal gedaen, behoort gebroocken te worden. Ten 2^{en} opdat soude mogen blycken, waer ende by wien den yver ende aerbeyt int stueck van de oversettinge geduerichlyck is gebuijckt geweest ende dat het darom gantsch onbetamelyck is, dat een persoon alleen, eenen nieuwen ende voortyts by de kercken afgestemden voet van oversettinge voornemende, andere kercken off persoonen by gebreck van yver openbaerlyck coemt berispen.

Ten anderen heeft hy tot ontlastinge van den persoon D. ARNOLDI zaliger ende de syne in goede conscientie verhaelt de rechtveerdige oorsaecken, waerdoor sy niettegenstaende hare goede affectie om den kercken met hare gaven te dienen ende dat sy met allen mogelycken vlyt in all haren overschietenden tyt aengewent hebben, belet syn geweest om niet meer te connen doen, als sy t'haren grooten leetwesen gedaen hebben, van wegen de gestadige menichfuldige kerekelycke occupatien hares ordina-

rischen diensts ende by gebreecke van genoechsamer verschooning van deselve, oock daerby gevoecht de swaricheyt ende hoochwichlicheyt van deselve saecke, dewelcke veel ende ledigen tyt verheyschte, gelyck hy de E. vergaderinge breeder vertoonde met aenwysinge der remedie, waerdoor sulcx int toecomende gebetert ende hoe tvoorseyde stuck van oversettinge voortaan tot meerder voortganck gestiert soude connen werden, daerbenevens uytdruckelyck verclarende, alsoo D. ARNOLDUS CORNELII zaliger ende hy haerselven hiertoe noyt ingedrongen hadden, maer sonder haer weten van de kercken hiertoe versocht ende bestemt waren, dat hy voor syn persoon (D. ARNOLDUS CORNELII nu gestorven synde) geerne van hetselve, soot de vergaderinge soo verstonden, wilde ontslagen syn ende anderen persoonen plaetse geven.

Ten derden heeft noch D. HELMICHUS, uyt oorsaecke van tgene int voorsz. boecksken, Wechbereyder van de oversettinge des bybels D. PISCATORIS, met wederlegginge van den voet der oversettinge, die by de kercken ende der E.E. Mo. heeren Staten is geordineert ende alreede in treyn gebracht, gedreven wort, der vergaderinge te bedencken gegeven, vooreerst oft oock geraden ende stichtelyck wesen sal tweederley oversettingen des bybels te gelyck in een selve landt van eenderley belydinge des geloofs ende dat noch door een particuliere aendryvinge in een provincie tegen den wille van alle dandere aen te stellen, ende oft dat geen vreemt bedencken onder het gemeene volck geven sal. Heeft daerby noch wytloophich gesproocken van de drie versheyden middelen van oversettinge, int voorsz. boecksken geroert, namelyck van een geheel nieuwe, van een stuckswyse nieuwe ende eens anders werck voor te nemen, ende over die eerstelyck aengewesen, hoe onbedachtelyck by den authuer van het boecksken de heel nieuwe ende eens anders als D. PISCATORIS werck voor te nemen tegen malcander gestelt worden als versheydene, daer nochtans geen nieuwer Nederlantsche oversettinge gemaect en soude connen werden dan PISCATORIS werck off eens anders dergelycke oversettinge, dewyle sulcx doende nauwelycks een veersken van onse Nederduytsche oversettinge soude gelaten worden, gelyck het tegenwoordich gelesen wort. Vertoonde voorts, op wat manieren de aengevangen oversettinge nieu ende nochtans niet teenemael nieu ende veel min geheel nieu wesen sal, als wel soo men het werck PISCATORIS na het seggen van den voorseyden authuer voorname om over te setten, met clare ende duydelijke wederlegginge van ses gesochte ende gantsch ongefundeerde redenen, die by den voorsz. authuer bygebracht worden om den aengevangenen ende soo by den synoden generael geresolveerden alsmede by de E. Mog. heeren Staten Generael geapprobeerden ende bevestichden raet van oversettinge te vermaken, door welke redenen nochtans oock des voorschreven authuers voorgelagen middel selfs van PISCATORIS over-

settinge ten meestendeele mede gebroocken ende omgestooten souden worden, indien deselve redenen yet tot omstootinge van den voorsz. middel van oversettinge, by de gemeene kercken aengenomen, vermogen souden. Heeft oock ten 2^{en} redenen voorgesteld soo uijt het exempel van alle andere Gereformeerde natien by onse tyden als andersins, waarom de kercken met een oversettinge, die alleen stuckwys op eenige merckelycke sware plaetsen verbeteringe doen soude, de reste latende soo het tegenwoordich is, niet gediend en souden wesen. Heeft noch D. HELMICHUS ten derden redenen voorgedragen, waarom den middel van het werck der Franscher off Hoochduytscher oversetters alleen voor te nemen ende over te setten, als die by haer is, all ist, dat het seer goet ende alles prysenswaardich is, niet de beste noch de bequaemste en is voor dese onse gelegentheyt, ja selfs oock niet de spoedichste, indien se behoortelyk, ordentlyk ende rypelyk ende niet haestelyk op eens persoons oordeel tot groot peryckel van de gemeene kercken gedaen soude worden.

Eyndelyk ende voor het vierde point heeft D. WERN. HELMICHUS der E. vergaderinge te bedyncken gegeven, off op het voorsz. boecksken soo tot voorstant van de gemeyne resolutie des synodi nationael ende der E. M. heeren Staten Generael ende tot verdedinge van de reputatie van de kercken van Hollandt als andersins tot stichtinge der kercken yet sal dienen gedaen te worden aen den E. M. heeren Staten Generael, dien dese saecke als de hooge ¹⁾ overheyt van den lande eygentlyk ende voornemelyk neffens den kercken mede aengaet ende door welker autoriteyt ende toedoen dit stuck sal moeten volvoert worden, om denselven de gelegentheyt der saecke rondelyk te onderrechten, ende off daerbenevens oock aen eenige andere collegien van magistraten, aen dewelcke het boecksken mede geadresseert is, yet gedaen sal worden ende wat; off oock aen eenige synoden hiervan yet geschreven sal worden, voornemelyk aen den synode van Gelderlandt, welkes name ende autoriteyt in dit boecksken gebruyekt wort, om met denselven volgens de correspondentie, tusschen den Gelrischen ende desen synoden synde, hiervan te communiceren ende eenige dyngen, die tot goet beleyt deser saecke dienstich syn, te verwittigen ende voorall haer vrientlyk te versoeken, dat sy niet wil toestaen, dat door yemants particuliere werck ende besonder door openbare datelycke schriften, uyt haer provincie comende, andere kercken off personen in verdachtheyt gebracht ofte de gemeene resolutien aller kercken als oock selfs haer voorgaende oude resolutie met publycke ergernisse gebroocken off verstoort soude worden, te meer alsoo den broederen in Gelderlandt de voorgaende handelyngen ten meesten deele onbekent ofte oock door lanckheyt van jaren uyt de memorie ge-

¹⁾ »hooge" ontbr. in D.

gaen mogen wesen, meteenen daerby doende, off aen de andere synoden der Vereenichde Landen hiervan yet soude dienen vertoont te worden.

Heeft eyndelyck D. WERNERUS HELMICHUS der E. vergaderinge overgelevert de oversettinge van het boeck Genēsis by D. ARNOLDUM CORNELIUS. ged. ende hem gedaen tot op de vier laetste capittelen toe, dewelcke hy buyten syn voornemen ende uytterste vlyt niet heeft connen volmaecken, aengemerckt hy nu eenige weken lanck in de nootwendige kerkelycke saecken soo buyten als binnen der stadt is besich geweest. Heeft noch ten laetsten aangewesen, in wat voegen nu voort geprocedeert ende by de E.E. heeren Staten de noodige costen tot die voorderinge deses wercks sullen connen vercregen worden.

Dit alles by dese E. vergaderinge aengehoort ende rypelyck overleyt synde, heeft na rype overdenckingen eendrachtelyck geresolveert: alsoo de synodus van Gelderlandt tot het inwilligen der oversettinge des bybels D. PISCATORIS door WILHELMUM BAUDARTIUM is beweecht geworden, so men verstaet, door het lange vertreck der oversettinge, by den kercken goetgevonden, ende dat wellicht door den Wechbreyder op de verbeteringe van den Nederlantsehen bybel andere kercken buyten onsen synodo tot eenigen onlust tot deselve oversettinge beweecht off gebracht mochten syn, dat de redenen ende oorsaecken des langen vertrecks gelyck aen den synodum van Gelderlant voornemelyck ende insgelycks aen de andere synoden uyt name deses synodi tot ontschuldige der kercken ende der persoonen, die daerin hebben geaerbeyt, ende nu D. WERNERI HELMICHII, die nu noch aerbeyt, ja tot goet genoegen aller kercken, int lange met den eersten sullen overgeschreven ende haer toegesonden worden. Opdat oock te meer den kercken een goede hope werde gegeven, sal hetgene, tweck nu alreede in Genesi is gedaen ende van D. WERNERO HELMICHIO is overgegeven, aen de persoonen, die uyt alle particuliere synoden tot de revisie bestemt syn, tot dien eynde overgeschickt ende denselven behandicht worden. Sullen daarom vyff copien off meer, indien de Gelrische synodus, die tot noch toe met de synoden van Overysel ende Utrecht een persoon hebben bestemt, uyt haren synodo eenen daerby voegen sullen, tweck sy met den eersten aen de broederen tot Amsterdam sullen overschryven, gemaect off geschreven worden, waertoe de synodus goetvint ende besluyt, dat elke classe, de broederen te huys gecomen synde, een predicant sal bestemmen, dewelcke haer te samen op den 2en July aencomende des avonts tot Amsterdam sullen laten vinden om hetselve te bevoor deren.

Ten eynde oock de resterende oversettinge beter gespoyt moge werden, vint de synodus wel goet, dat meer persoonen, die van hetselve haer werck souden maecken ende insonderheyt yemant in D. ARNOLDI CORNELIUS zaliger plaetse bestemt soude werden. Maer alsoo soodanige bestemminge

mede tot den anderen synoden behoort, soo refereert sy hetselve tot den aenstaenden synodum nationalem, soo nochtans dat sy oordeelt ende resolveert, dat D. WERNERUS HELMICHUS, die naer het goetvinden der kercken int oversetten heeft geaerbeyt, middelertyt sooveel ende neerstelyck als doenlyck is in tselve sal voortgaen, oock hem bevlytigen om in den text de eygen cracht der Hebreescher woorden, off sy schoon wat duyster soudén vallen, te stellen ende die duystere aen de cant in de aenteykeningen door eenige verclaringe naeckter uyt te drucken. Vint meteenen de synodus geraden, dat D. WERNERUS HELMICHUS om in den goeden voortganck niet verhindert te worden door eenige goede middelen tsy door hulpe van andere predicanten, die de kereke van Amsterdam daertoe soude versoecken off andersins, na het goetvinden derselver kereke, die tot dien eynde bycen comen sal, geholpen ende in syne lasten verlicht sal worden. Doch als de kereke daerna verelaerde, dat sy tot stichtinge harer gemeynte den dienst D. HELMICHII niet missen en condén, dat sy oock door den dienst eeniger predicanten, die sy by buerten daertoe soudén mogen versoccken, niet seer gedient soudén worden, ja oock noch onseecker was, hoe dit by de classen mocht verstaen worden ende oock eyndelyck bemerekten, dat het wellicht wat lange mocht aenloopen, eer sy de overgift der kercken om te mogen versoecken, dien sy stichtich ende noodich achten soudén. soudén connen vercrygen ¹⁾ ende daarom oordeelden best te wesen, dat dit tot de nationale synode toe op den voet, daer dese saecke nu op staet, dient te berusten, heeft het oock de synodus, dewyle het langer aenhouden aen de kereke van Amsterdam betuycht wort te vergeefs te syn, daerby laten blyven ende D. WERNERUS HELMICHUS gebeden in tselve werck sooveel te voorderen, als hem van wegen synen lasten doenlyck sal syn. Ende wat aengact den Wechbereyder, door D. WILHELMUM BAUDARTIUM uytgegeven, alsoo de deputati der synoden, gelyck sy verclaerden, denselven daerover vermaent ende aen de deputatos des synodi Gelriae geschreven hebben, acht de synodus, dat niet wyders daertegen tsy door een verantwoordinge in druck tsy oock doort schryven en sal gedaen worden, maer dat men dit den synodo Gelriae sal bevelen, gelyck sy door den gedeputeerden op denselven synodum versocht sullen worden daerop te willen letten ende te samen aen hem te aerbeyden, dat de copien, die noch overich syn, ingehouden, vernieticht ende de uytgestroyde, sooveel doenlyck is, opgecocht ende alsoo uyt de handen der luyden gebracht mogen werden.

¹⁾ »soudén connen vercrygen” ontbr. in C en D.

beneersticht. — Heeft de kereke van Amsterdam aengaende de bevoorde-
rynge des nationalen synodi voor de E. vergaderinge verclaert, gelyck
sy lange jaren aeneen, volgende den last, haer in den laetsten nationalen
synodo opgeleyt, tot hetselve met aller neersticheyt heeft aengehouden,
dat sy oock tot noch toe alle vlyt, daerin het besluyt des voorgaenden
synodi particularis nacomende, tot het bevoorderen aengewent ende ge-
bruyckt heeft.

11.

Van de voorbereydinge tot de nationale synode. — Ende wat belangt de
voorbereydinge tot den synodum nationalem hebben D. WERNERUS HEL-
MICHUS ende D. HERMANNUS GERARDI den broederen aengedient, alsoo de
E.E. Mog. heeren Staten Generaal, uyt alle particuliere synoden twee
predicanten ende eenige professores theologiae tot deselve voorbereydinge
tegen den 22^{en} May in s' Gravenhage beschreven hebbende, oock haer
beyden uyt desen quartiere tot deselve hadden ontboden, dat sy tot Am-
sterdam, met derselver classe ten overstaen der gedeputeerden onses sy-
nodi volgende het goetvinden des voorgaenden synodi articulo 24 ge-
sproocken ende van deselve eenige instructie medegenomen hebbende, met
de ander beroepen broeders in deser saecke hadden gehandelt ende daer-
van oock tegenwoordelyck haer rapport inbrachten. Verclaerden derhal-
ven, dat de E.E. Mo. heeren Staten Generael, die van voornemen ge-
weest waren deselve hooft voor hooft te hooren ende hare advysen te
verstaen, doch om de veelheyte der gewichtiger handelyngen des landts
sulcx achterlatende, haer dese volgende poincten off articulen in schrift
hadden behandicht om over deselve te handelen ende hare advysen schrif-
telyck aen hare Ed. Mog. over te geven.

Pointen by den E. M. heeren Staten den beropen broeders voorgesteld. —
Ten 1^{en} oft noodich wesen sal int beschryven van den synodo nationael
gravamina over te senden.

Ten 2^{en} indien ja, binnen wat tyt deselve gravamina aen de heeren
Staten Generael gesonden sullen connen worden.

Ten 3^{en} wat getal ende hoe gequalificeert tot de voorsz. vergaderinge
behoort beschreven te worden uyt elke synode ende off eenige sullen
mogen gedeputeert worden, doende professie van de religie ende gequa-
lificeert, niet wesende in kerkelycken dienst.

Ten 4^{en} off boven den gedeputeerden oock predicanten sal vry staen
te compareren.

Ten 5^{en} off eenige andere kercken beschreven sullen worden, als die
wonen onder tgebiet van de heeren Staten Generael.

Ten 6^{en} off de gedeputeerde ter voorschreven vergaderinge niet en be-

hooren verplicht te worden vrymoedich hare meyninge te verclaren sonder hen anders als aen Gods woort verbonden te houden.

Ten 7^{en} of men sal mogen reces nemen, indien eenige saecken voorvallen, daerinne de gedeputeerde haer beswaert souden mogen vinden

Ten 8^{en} wat voorder tot de beschryvinge van de voorschreven vergaderinge dienstelyck is om de vruchten van dien tot welstant der kereken te mogen genieten

Antwoorden ende advysen op die pointen. — Gaven darom voorts te kennen, dat, deselve pointen by haer neerstelyck ende getrouwelyck ingesien, bedacht ende overwegen synde, over de eerste vyff pointen met vereenichder stemmen was geadviseert:

Ten eersten dat de gravamina niet sullen uytgeschreven worden, maer dat elke particuliere synodus haren gedeputeerden op de synode nationael, volgende hetgene in den anderen nationalen synodis geschiet is, hare gravamina sal medegeven, door welek advys het tweede point, in hetwelcke gevraecht wort, binnen wat tyt deselve gravamina etc., mede beantwoort is.

Ten 3^{en} dat uyt elke particuliere synode vier predicanten ende twee ouderlyngen tot den nationalem synodum by bestemminge der respectiver synoden particulier om in allen voorvallenden saecken te advisereren ende te definieren vereoren ende gedenomineert sullen worden, ja dat oock eenige personen, die in geenen actuelen dienst en syn ende nochtans gequalificeert syn ende professie doen van de Gereformeerde religie, debite sullen mogen gedeputeert worden

Ten 4^{en} dat oock anderen predicanten sal vry staen in sulcker manieren te compareren, gelyck tselve in den particulieren synoden pleecht te geschieden.

Ten 5^{en} dat sy ootmoedelyck aen hare E Mog versochten, dat alle de Nederlantsche kereken beyde van de Nederduytsche ende Walsche tale, die buytenslants syn soo ondert cruys als andersins, tot den nationalem synodum mogen beschreven worden; hare Ed. Mog. mede te kennen gaven, off het niet goet ware, dat oock de Gereformeerde kereken van andere talen in Duytslandt ende Vranekryek vant houden deses aenstaenden synodi goetstyts geadverteert werden om te beter correspondentie ende eenicheyt in der leere met hen te houden.

Ende wat aengaen de drie laetste pointen, dat over deselve by de meeste stemmen is geadviseert ende goetgevonden:

Ten 1^{en} dat de predicanten, die op de aenstaende synode met last van hare kereken verschynen, over alle swaricheden de leere aengaende, die tegen den Catechismum ofte Confessie der Nederlantscher kereken soude mogen voortgebracht worden, alleen uyt Gods woort uytspreecke doen sullen sonder op yet anders als op Gods woort, sooveel het oordeel over die swariche-

den der leere aengaet, acht te nemen ende dat het eenen ygelycken, die op den synodum sal verschynen ende eenige swaricheyt op de leere heeft, vry sal staen syne off der kercke, daervan hy wort gesonden, meeninge voort te brengen, mits dat hy in alle saecken, de leere ende kerckenordininge aengaende, hem den oordeele des voornoemden synodi onderwerpe ende dat all hetgene van den synodo int gemeyn off by de meeste stemmen besloten wort, voor een eyndelycke ende definitive sententie sal gehouden worden.

Ten 2^{en} indien eenige saecken voorvielen, daermede de gedeputeerde haer beswaert souden vinden, dat reces sal mogen genomen worden, maer waerop, hoe ende wanneer, dat sulcx tot het oordeel des synodi nationalis gestelt wort.

Ten 3^{en} dat hare Ed. Mog. believe, dat in de uytchryvinge des nationalen synodi de clausele van revisie der Confessie ende des Catechismi, (daerin haer de kercken doorgaens seer beswaren, dewyle sy deselve voor schriftmatich houden) tot gemeene ruste ende vrede van de kercken ende om andere gewichtige redenen uyt te laten off dat in de plaetse van deselve andere min quetselycke woorden te stellen, niettemin verstaende dat in den synodo nationali de Confessie der Nederlantscher kercken niet moet, maer sal mogen overlesen worden, indien de synodus om voorvalende oorsaecken sulcx noodich vint, ende dat het dengenen, die yet daertegen hebben, vry staen sal tselve debite in te brengen om by den synodo na Gods woort te laten overwegen, oordeelen ende afhandelen.

Gaven noch te kennen, dat sy, meteenen over den tyt ende plaetse adviserende, den Ed. Mog. heeren Staten gebeden ende voorgesteld hadden, dat sy deselve synodus tegen het eerste van den toecoemenden somer des jaers 1608 wilden uytchryven, dat sy voor desen den Ed. Mog. heeren Staten hadden voorgeslagen de stadt van Utrecht, alsoo voor desen de nationale synodus is gehouden geweest in de provincien van Hollandt ende Zeelandt, ende eyndelyck, om de gewenschte vruchten des aenstaenden synodi nationalis tot welstant der kercken ende des gemeenen landts te genieten ¹⁾, versocht hadden, dat hare Ed. Mog. wilde believe hare commissarios, doende professie van de Gereformeerde religie, daertoe te deputeren ende oock de professores theologiae, die in dese Vereenichde Nederlanden syn, mede daertoe te beschryven

De E. ²⁾ vergaderinge des synodi, de voorgaende rapporten aengehoort ende verstaen hebbende, met all hetgene daertoe behoort, heeft de broederen voor haeren getrouwen dienst ende neerstige voorsichticheyt int nemen ende geven soodaniger advysen, haer aen deselve wel latende genoegen, bedanckt ende sal hetselve van de gecommitteerden der classen tot

¹⁾ »te genieten" ontbr. in C. ²⁾ »E" D heeft »eersaeme".

kennisse van hare principalen in goeder discretie ende voorsichtigheyt gebracht worden.

12.

Artyckelen, die tot den synodum nationalem gerefereert syn. — Alsoo in den voorgaenden synodo artic. 25 besloten was, dat een yder classe de acten der synoden, die in de stadt harer classen sedert den jare 1587 syn gehouden, doorlesen soude om uyt deselve aen te teyckenen all hetgene tot de nationale synode is gerefereert geweest, heeft de classe van Edam ingebracht, dat a^o. 1592 ad nationalem synodum is gerefereert het stellen van een bequame forme examinis theologici, na welke de persoonen, die haer eerst tot den dienst des woorts begeben, souden geexamineert worden. Item noch in denselven synodo dese quaestie, off het niet raetsaem sy den Papisten met voorgaenden consent der E.E. heeren Staten cene openbare disputatie aen te bieden.

Soo heeft oock de classe van Almar verclaert bevonden te hebben in den synodo tot Almar gehouden a^o. 1593 artic. 12 ad synodum nationalem uytgesteld te syn het aenstellen van een algemeyn bespreck met den Mennoniten ende allerley soorten van Wederdooperen, item a^o. 1605 artic. 19 het doopen der patienten ende der ouder siecke persoonen.

By die van Harlem ende Enchuijsen en syn geene gevonden.

De classe van Amsterdam doet noch neersticheyt int nasoecken, ende hout haer de classe van Hoorn, die hiertoe noch niets gedaen hadde, vermaent om hetselve met den eersten te bevoorderen.

13.

Rapport van de handelynge tusschen de classen van Almar ende Hoorn. — De deputati hebben ingebracht, alsoo sij met D. FREDERICO BROUCKERO van de classe van Enckhuysen ende D. CORNELIO PETREIO by de classe van Edam bestemt synde, volgende de resolutie des voorgaenden synodi artic. 32, geordineert waren over het verschil tusschen de classen van Almar ende Hoorn over de aenstellinge der combinatie tusschen Ooteryck ende Ursem, dat sy na lange overlegginge hadden geoordeelt, dat Ursem, onvermindert het recht, dat de classe van Almar ¹⁾ op die plaetse praetendeerde, voor desen alleen buyten combinatie onder de classe van Hoorn sal blyven.

14.

Wie int voorgaende jaer van nieuws tot den dienst syn toegelaten. — Syn in het voorleden jaer van nieuws tot den dienst des goddelycken woorts na behoorycke examinatie ende goetvindinge toegelaten:

¹⁾ »van Almar» ontbr. in D.

In de classe van Hoorn, voor de gemeente van Eertswoude JOHANNES AGRICOLA, comende ende synde voorsien met goeder getuygenisse van de kercke ende professoren theologiae tot Leyden.

In de classe van Enchuysen, voor de gemeente tot Wydenes ende Oosterleeck WILHELMUS NICOLAI, die oock met gelycke attestatie van Leyden tot haer was gecomen.

15.

Gravamina.

Van Enckhuysen.

1.

Of men die in de kerck mach trauwen, die in syn ouderdom van CORNELIO WIGERI is gedoopt geworden. — Of men den segen des Heeren mach spreekken in onser kercke over het houwelyck van een man, die, van Mennisten ouders geboren synde, in syn ouderdom hem heeft laten doopen van CORNELIO WIGERI, wesende geexcommuniceert van onse kercken. Antwoort de synodus: alsoo verstaen wiert, dat die persoon by de magistraet getraut was ende darom over hem in die saecke niets was te resolveren, heeft de synodus, insonderheyt op het gevolgch lettende ende darom bedynckende, off den doop, die door eenen afgesnedenen wort gedaen, voor eenen doop gehouden sal worden, voor goet ingesien, dat dese questie, omdat sy gemeyn is ende in veelen plaetsen soude connen voorvallen, tot de nationale synode, te meer omdat die voor de handt is, sal opgeschort worden.

16.

2.

Attestatie van een lidtmaet, die eenige jaren in des viants lant geleeft heeft. — Of men een lidtmaet, dewelcke ergerlyck in de kercke geleeft heeft, alsoo dat hem het avontmael verboden is ende is vertrocken, met de kercke onversoent synde, sonder attestatie te begeeren ende gaen wonen in svianden landen onder den eet ende ¹⁾ dienst des viants, ende coemt na ses off seven jaren ende versoeckt attestatie om sich tot de kercke te mogen begeven, alwaer hy tegenwoordich syn residentie heeft genomen, sy gehouden attestatie te geven. Is verclaert: indien deselve persoon, tot leetwesen ende bekeeringe comende, na order der kercke met deselve is versoent ende die voldoet, sal hem een goede attestatie, gelyck behoort, gegeven worden. So hy daerentegen in syn sonden blyft ende gelyckewel om attestatie aenhout, sal hem na de waerheyt syner fauten getuygenisse gegeven worden.

¹⁾ »ende" C heeft »des".

Van Almar.

FRANS JANSZEN *noot wort gerecommandeert*. — Alsoo de classe van Almar benevens haer gravamen, twelck in actis om redenen wort uijtgelaten, den grooten noot van eenen FRANS JANSZEN, predicant tot Calverdyck, noder hare classe gelegen, voorstelde, dewelcke met seven kinderen ende een benaude huyshoudinge beswaert synde, nu onlancks door den brandt, het huys, daerin hy woonde, met syn kleederen, huysraet ende boecken verbrandende, schier all het syne was quyt geworden, ende daerby vrientlyck aen de classen versochte, dat sy, uyt christelycke medlydicheyt den grooten noot desselven gedynckende, hem tot reparatie syner schade ende ophelpinge de milde handt wilden bieden, hebben de classen op haer genomen ende belooft met hare principalen tot syner voordering te spreeken.

Van Harlem.

Vant uytzenden der sieckentroosters ende vermaenders op Oost-Indien. — Alsoo de Compagnie van Oost-Indien int gemeyn de Vereenichde Provincien aengaet, oft oock niet billijck ende noodich is, dat by den synoden ordre werde gestelt over het uytzenden der persoonen, die tot sieckentroosters ende vermaenders op die schepen ofte tot kerckendienaers aldaer te lande souden mogen werden gebruyckt, opdat deselve niet door een classis oft kereke, maer met advys ende sorge der synoden int gemeyn ofte der gedeputeerder derselver daertoe mogen werden geordincert, ende dat by provisie, totdat andersins door den synodum generael daerin sal werden voorsien. De synodus, dit wel overleyt hebbende, verstaet, dat het seer noodich, stichtelyck ende proffytelyck is, dat op soodanige schepen tsy sieckenbesoekers ende vermaenders tsy oock predicanten aldaer int landt te laten gestelt ende geordineert worden. Ende alsoo hetselve een seer gewichtige saecke is, sal de kereke ende classis, daer soodanige uytzendinge sal mogen voorvallen, daerin getrauwe sorge dragen ende tot hetselve het advys van andere classen versoecken, totdat de aenstaende nationale synodus, tot dewelcke oock dese saecke gebracht sal worden, hierin eenige orden gestelt sal hebben. Ende worden met eenen de classen versocht, soo sy eenige bequame persoonen weten aen te wysen, dat sy deselve der kereke van Amsterdam off Hoorn off Enckhuysen, daert noodich sal syn, willen aendien.

Dat by sieckte off afsterven der gedeputeerder de naeste in stemmen sal volgen. — Van wegen JOHANNE URSINO, die tot de Gelrische synodus int voorgaende jaer bestemt was, wiert der E. vergaderinge bekent gemaeckt, dat deselve, door sieckte verhindert synde, op die synode niet hadde connen verschynen, ytt welker oorsaecke als de deputatus des synodi van Gelderlandt versochte, dat in soodanigen gevalle de E. vergaderinge sulcx een order wilde stellen, dat een ander in desselven plaetse mochte bestemt worden, wort derhalven by de E. vergaderinge geordineert, soo eenige oft der gedeputeerden onses synodi oft dergener, die tot andere synoden uytgesonden worden, in den tyt harer deputatie oft door sieckte besocht oft door den doot wechgenomen wierden, dat diegene, die na denselven de meeste stemmen heeft gehadt (gelyck sulcx in actis synodi sal behouden worden) in desselven plaetse volgen ende dien last uytvoeren sal.

Visitatores in de classen te stellen. — Hebben de gedeputeerde onses synodi voorgesteld, off het niet geraden syn soude, dat de synodus in elke classe visitatores der kercken, die onder haer behooren, daerin mede gelyckformicheyt houdende met den Suythollantschen synodo tot voorderinge der goeder stichtinge ende onderhoudinge der diensten der kereke, soude stellen. Verstaet de synodus volgende den 40^{en} artijckel des nationalen synodi in den Hage, dat sulcx seer noodich is, maer alsoo dit tot den classen dient gebracht te worden, dat de gecommiteerde derselver, nu in de vergaderinge synde, denselven met ernst getrouwelyck sulcx voorhouden ende indien tselve by die wort goetgevonden, dat sy terstont twee predicanten tot soodanigen last der visitatie bestemmen ende den gedeputeerden deses synodi soo de inwillinge der saecke als de bestemde persoonen bekent sullen maecken.

Schriften sal men sonder t'ondersoecken niet uytgeven. — Hebben noch deselve gedeputeerde der E. vergaderinge voorgehouden, alsoo bevonden wort, dat sommige lidmaten eenige schriften, boeckskens, theses ende antitheses tegen den Jesuiten oft andersins sonder behoorlycke kennisse uytgeven, oft het niet geraden ware, dat tot voorcominge der onstichtinge ende der onnoodiger boecken ende schriften daerin mochte voorsien worden. Heeft de synodus besloten, dat men hierin sal volgen den 49^{en} artyckel des laetsten nationalen synodi ende dat dienvolgende de schriften ende de geschreven boecken den gedeputeerden onses synodi tot ondersoeckinge sullen toegesonden worden, dewelcke, indien de noot sulcx

mocht verheyschen, daertoe oock de hulpe van die classe gebruycken sullen, onder dewelcke de authuer derselver schriften wonachtich is, alsoo nochtans dat de schryvers achtervolgende den voorsz. artyckel hare schriften der facultyt theologiae in de Gereformeerde academien vertoonen mogen.

22.

Catechismus sal in alle plaetsen gepredicket worden. — Noch is by denselven aengedient, off het niet noodich is te beneerstigen, dat in alle plaetsen deses synodi de Catechismus gepredickt werde. Verclaert de synodus, soo waer des Sondachs tweemaal wort gepredickt, dat men ter selver plaetsen dien des namiddachs sal predicken ende, soo waer combinatien syn, dat de classes haer devoor doen sullen, dat deselve na de beste bequaemicheyt in die plaetse, daer de buerte van de namiddachs-predicatie valt, verclaert ende geleert werde. Ende wort tot vooringe desselfs een ygelycke classe opgeleyt in den aenstaenden synodo van tgene sy hierin heeft gedaen, rapport in te brengen.

23.

Particularia.

WITHAKERI antwoorde tegen CAMPANUM sall overgeset worden. — Heeft de classis van Amsterdam voorgestelt, dewyle de redenen EDMUNDI CAMPANI in Duytsch syn uytgegeven ende in voortyden door D.D. WITHAKERUM syn wederleyt, off het niet raetsaem ware, dat mede deselve wederlegginge, die men niet en weet in Duytsch te wesen, overgeset ende door den druck uytgegeven werde. Is geantwoort, eerst vernomen synde, dat die niet overgeset is, dat het geschieden sal ende is die last den classis van Amsterdam opgeleyt.

24.

Misbruyck veler politycken int solemnizeren der houwelycken. — Noch vraecht die classis: alsoo de politycke schouten ende andere rechtspersonen haer seer qualyck dragen in de houwelycken te solemnizeren int voorhouden vant formulier, daarvan synde, met de gebeden te doen ende den segen te geven, twelek doch alleen den kerckelycken persoonen voor Godes gemeynte plegen te doen, waeruyt overall confusie ende ergernisse ontstaet, oft niet goet en ware, dat sulx worde geremedieert ende op wat wyse. Is geantwoort ende by de E synode verclaert, dat sulcx geensins betaemt ende om dat te beteren, dat de deputati sullen aerbeyden ende aenhouden, dat de E heeren Staten een algemeyn formulier believen te stellen, twelek van de magistraten int gemeen mochte

gebruyckt worden. Ende sullen ondertusschen de officieren aengesproocken ende vermaent worden, tselve volgende het placcaet der E. heeren Staten te remedieren.

25.

Commentarien MOLLERI over de Psalmen over te setten. — Wort by de classe van Hoorn gevraecht: dewyle tot harer kennisse is gecomen, dat de uytlegginge D. HENRICI MOLLERI over de Psalmen by yemant overgeset soude worden, oft in de vergaderinge der broederen yemant is, dewelcke van sulcx kennisse heeft ende, indien tselve bekend wort, dat die tot neerstige voorderinge soude mogen vermaent worden. Is den broederen van Hoorn aengedient, dat het by twee broederen, eene in de classe van Almar ende dander in de classe van Enchuysen over eenigen tyt is ter handt genomen geweest. Sullen darom deselve broeders haer vermaent houden in tselve werck met neersticheyt voort te gaen ende ten eynde te brengen.

26.

Wederdoopsche loopers te weiren. — Tot verhinderinge eeniger Wederdoopscher looperen, dewelcke (als by de classe van Enckhuysen wiert voorgesteld) overall, oock ter plaetsen, daer sy geen toestanders en hebben, haer begeven ¹⁾), sullen off de predicanten off oock douderlyngen ende andere lidmaten, die eenige cloeckheyt hebben, deselve tegenstaen, haer soecken te beschamen ende, soo sy vergaderinge maecken, die door den middel van tegenspreekinginge uyt Gods woort verstooren ²⁾).

27.

Hoe men met die sal handelen, dewelcke tot de Martinisten haer begeven. — Wort by de classe van Harlem gevraecht, hoe men met die persoonen sal handelen, dewelcke, professie der Gereformeerder religie doende, tot den Martinisten haer begeven ende de gemeynschap der kerecke verlaten, by hetselve voornemen blyvende oock na verscheyden vermaningen, aen haer gedaen. Wort geantwoort ten aensien der Flaccianen ende Ubiquitisten, simpelyck de Martinisten hieronder niet begrypene, dewyle dese saecke gemeyn ende gewichtich is ende dat by de synoden van wegen de soodanige geen ³⁾ verclaringe en is gedaen, dat dit uytgesteld sal worden tot de aenstaende synode nationael ende op deselve gebracht sal worden.

¹⁾ »haer begeven” ontbr. in C en D. ²⁾ »verstooren” C heeft »verstroyen”.
³⁾ »geen” ontbr. in C.

28.

Sorge der kerken in de vredehandelynge der landen. — In den synodo nationali tot Middelburg quaestione 45 besloten synde, soo t'ceniger tyt vredehandelynge mochte voorgenomen worden, dat in dat quartier, daer de handelynge voorvalt, de E. heeren Staten vermaent sullen worden, dat niets tot toelatinge der superstition ende afgoderien des pausdoms en soude gehandelt worden, is besloten, dat de deputati onses synodi daervan met den synodo van Suythollandt sullen spreekken om eenparichlyck met aller vlyt daerop te letten ende tselve besluyt des synodi na te comen.

29.

Toesicht int geven der proclamatiën. — Worden de broederen vermaent geene proclamatiën der houwelycken in te willigen, voordat sy seecker syn, dat de houwelycksche belofte behoorlyck geschiet is.

30.

Item der attestatiën der armer lidtmaten ¹⁾. — Worden noch deselve vermaent toe te sien, dat geen arme lidtmaten sonder merckelycke redenen met attestatie tot beswaringe der kercken denselven toegesonden worden.

31.

Reeckeninge. — Tot opneminge van de reeckeninge der gedeputeerder onses synodi syn bestemt JAN ADRIAENSZEN, predicant tot Hauwaert, ende de E. WILLEM MONICKS, ouderlync tot Harlem, ende hebben gerapporteert die wel bevonden te hebben Ende syn na gewoonte de overschietende penningen in de handen D. HERMANI GERARDI, aenblyvende gedeputeerde, overgegeven.

32.

Verkiesinge des gedeputeerden onses synodi. — D. JACOBUS ROLANDUS, nu twee jaer den last der deputatie onses synodi gedragen hebbende ende versoeckende, dat hy ontslagen ende een ander in syn plaetse mochte gestelt worden, is hy van den synodo van wegen synen getrouwen dienst bedanckt ende in syn plaetse om dien dienst waer te nemen bestemt D. JOHANNES ROGGIUS, predicant tot Hoorn, ende heeft de naeste stemme daeraen D. JOHANNES BOGARDUS, predicant tot Harlem.

33.

Gedeputeerde tot d'ander synoden. — Is om op de synode van Gelder-

¹⁾ »Item — lidtmaten" ontbr. in C en D.

lant uyt den name deses synodi te verschynen bestemt CORNELIUS HILLENIUS, dienaer Jesu Christi tot Almar, ende na hem hadde de meeste stemme SAMUEL BARTHOLDI, predicant tot Monickendam. Ende is JOHANNES WALLESIUS om seeckere redenen ende insichten tot den synodum van Groeningen gecontinueert ende is bevonden, dat na hem de meeste stemmen tot die commissie heeft gehadt ADRIANUS JACOBI, predicant tot Harlem.

34.

Geen studenten sal men toelaten te proponeren, die yets gevoelen tegen de leere der waerheyt. — Voorgesteld synde, off niet de studenten, die bevonden worden yet te gevoelen tegen de suyverheyt der leere, in den Catechismo ende Belydenisse des geloofs begrepen, van het proponeren behooren geweert ende afgehouden te worden, is besloten, dat de soodanige, haer misgevoelen sonder die na te willen laten seeckerlyck bekent synde, geensins tot het proponeren sullen toegelaten worden.

35.

Tyt des aenstaenden synodi. — Dewyle verwacht wort, dat de nationale synodus int aencomende jaer vroeck sal vergaderen ende het noodich is, dat de synoden particulier te voren vergaderen ¹⁾, uyt dewelcke de gravamina ad synodum nationalem sullen gebracht worden, soo sal de kerecke van Amsterdam, den tyt des nationalis synodi verstaen hebbende, in tyts sulcx de classe synodael bekent maecken, opdat de aencomende synodus vroeck sal mogen byeencomen.

36.

Censura ende propositie — Censura is gehouden ende nadat ADRIANUS JACOBI dese vergaderinge met een vermaninge uyt den 2en brief Pauli tot Timotheum cap. 4 versu ultimo heeft besloten, is dese vergaderinge, de acten gelesen ende geordineert synde, dat elcke classe een copie mede soude nemen, in goeder eendrachticheyt ende stichtinge geeyndicht. Ende sal na orden de naeste synodus tot Hoorn gehouden worden.

Aldus geeyndicht tot Amsterdam desen 18en Juny a^o. 1607.

PETRUS PLANCIUS, hujus
synodi praeses.

CORNELIUS HILLENIUS, synodi
hujus scriba ²⁾.

---

¹⁾ »vergaderen” C en D hebben »moeten vergaderen”. In E is »moeten” doorgehaald. ²⁾ Boven deze onderteekeningen staat in C en D: »Dese handelyngen, tegen ende met het principale gecollationeert synde, is bevonden in alles te accorderen”. Daaronder ook de eigenhandige onderteekeningen van praeses en scriba.